

Въведение

Наименование на специалността - Съдебна психиатрия

Продължителност на обучението - 4 години

Изисквано базово образование за допускане до обучение по специалността - завършено висше образование на образователно-квалификационна степен „магистър” и професионална квалификация “лекар”.

Общи положения:

Професионалната роля на съдебния психиатър изисква специална компетентност и особени практически умения. Професионалното поведение на психиатъра-експерт е различно от терапевтичното поведение на психиатъра-лечител, което различие е една от най-съществените особености на програмата.

Дефиниция на специалността

Специалността «съдебна психиатрия» изисква да бъдат усвоени базисни знания по психопатология, клинична психиатрия, информираност в невронауките, експерименталната психология и патопсихологията, социалната психология, медицинската социология, психологията на развитието, психиатричните проблеми на неврологията и психосоматичната медицина, теоретичните направления и школи в областта на психоанализата, психодинамичните теории, когнитивното направление, групата и груповата динамика. Програмата създава терапевтични умения във всички области на психиатричното лечение – комуникацията, биологичното лечение (медикаменти, други), психологичната терапия и ресоциализацията.

Специализацията по съдебна психиатрия дава познания и умения относно процесите на мотивиране на поведението и в частност на антисоциалното поведение, психичните годности на човека да упражнява права и да носи отговорност, взаимовръзката между законодателството, социалните науки и превенцията на опасното поведение, взаимодействието между съдебни и прокурорски органи, полицейски служби, пенитенциарна система и помагачите професии при преодоляването на опасното поведение, принципите на превенцията на опасното поведение, деонтологията и правата на човека и съблюдаването им при прилагане на медицинска принуда, законовите текстове и нормативни актове относно експертната работа.

Цели на програмата:

Програмата има за цел да създаде теоретична подготовка и практически умения относно разпознаването и диагностиката на психичните разстройства, лечението, терапията и ресоциализацията, теорията и уменията за водене на клинично и експертно интервю, контрола над преживяванията при експертната работа, опазването на професионалния авторитет и лично достойнство, извършването на центрирани диагностични и специфични експертни анализи, изготвянето и оформянето на диагностични и експертни заключения, защитата на експертни заключения:

- да изгради система за обучение за придобиване на оптимум знания, умения и нагласи за пълноценно практикуване на професията,
- да подготви специалисти в областта на психиатрията със специфична компетентност в съдебната експертиза, психично-правните годности на човека, оценката на риска и превенцията,

- да обезпечи системни познания по психопатология, клинична психиатрия, информираност в невронауките, експерименталната психология и патопсихологията, социалната психология, медицинската социология, психологията на развитието, психиатричните проблеми на неврологията и психосоматичната медицина, теоретичните направления и школи в областта на психоанализата, психодинамичните теории, когнитивното направление, групата и груповата динамика,
- да обезпечи системни познания относно процесите на мотивиране на поведението на човека и в частност на антисоциалното поведение, психичните годности на човека да упражнява права и да носи отговорност, взаимовръзката между законодателството, социалните науки и превенцията на опасното поведение, взаимодействието между правните и административни институции и помагащите професии при преодоляването на опасното поведение, принципите на превенцията на опасното поведение, деонтологията и правата на човека и съблюдаването им при прилагане на медицинска принуда, законовите текстове и нормативни актове относно експертната работа,
- да създаде практически умения в диагностиката, лечението, терапията и ресоциализацията,
- да създаде практически умения в общуването, воденето на клинично и експертно интервю, контрола над преживяванията в клиничната и експертната работа, опазването на професионалния авторитет и лично достойнство,
- да създаде практически умения за извършването на специфични анализи, изготвянето и оформянето на диагностични и експертни заключения, защитата на експертни заключения.

Задачи

1. Да се въведе оптимален стандарт на обучението, който да съответства на съвременните изисквания и да фокусира следните основни области:
  - а. знания
  - б. умения
  - в. нагласи
2. Да се организират и проведат модерни методи на обучение
3. Да се организира и стабилизира система на оценяване на знанията, уменията и нагласите на обучаваните не само по време на провеждане на програмата, но и като постоянен процес в продължаващото обучение
4. Да се създаде ефективна система за обратна връзка от обучаваните:
  - а. По структурата и съдържанието на програмата
  - б. По качеството на обучението

Структура на програмата

Структурата на програмата включва два основни раздела:

А. Базисни психиатрични знания, умения и нагласи

Б. Специализирани съдебно-експертни психиатрични знания, умения и нагласи.

Обучението в тези области е постоянен и развиващ се процес, като в началото на обучението функционално се поставя акцент върху базисните психиатрични знания, умения и нагласи, с постепенен преход към специализираните съдебно-експертни психиатрични знания, умения и нагласи.

Обучение

1. Тематични области

А. Базисни психиатрични знания, умения и нагласи

1. Базисни науки

- Човешки растеж и развитие
- Поведенчески и социални науки
- Генетика
- Невронауки
- Психофармакология

2. Диагностична оценка

2.1. Базисни познания (семиология и класификация на психиатричните разстройства и състояния):

- Класификационни рамки и принципи
- Обща психопатология
- Възрастова психопатология - детска и юношеска психопатология и гериатрична
- Спешна психиатрия

2.2. Базисни компонентни (знания, умения и нагласи)

- Умения за общуване
- Умения за интервюиране на пациента
- Диагностични инструменти и умения (напр. физикално изследване, лабораторни тестове, невроизобразителни техники и др.)
- Умения за застъпничество за пациента и грижи за семейството
- Културална сензитивност (нагласи)
- Умения за свързаност с други специалности (консултативна и лиезон психиатрия)

3. Етиопатогенеза

- Фамилна генетика и рискови фактори
- Растеж и развитие
- Поведенчески, социални и културални рискови фактори
- Невронауки и биологични рискови фактори
- Фактори на средата
- Изолация и дискриминация като рискови фактори, подкрепа

4. Терапевтика

- Комуникации и обучение на пациента
- Развиване на подходящи нагласи (напр. полова, културална и семейна сензитивност)
- Соматични лечения
- Психофармакотерапия
- Други (напр. ЕКТ и др.)
- Психотерапии (компетентност в различни видове психотерапии, основана на доказателства)
- Рехабилитация и познаване на ресурсите
- Спешна и кризисна интервенция
- Социална и обществена психиатрия и подходи за подобряване на психичното здраве
- Фамилна динамика и обучение
- Консултативна и лиезон психиатрия – умения и техники

5. Прогноза

- Краткосрочна и дългосрочна прогноза и протичане
- Предикция на изхода

6. Превенция и промоция на психичното здраве

- Подкрепа на здравословното поведение

- Промоция на уважение и равноправие на жените
- Промоция на обучение в психично здраве
- Първична, вторична и третична превенция (профилактика) - интервенции

7. Общи аспекти

- Информатика и управление на познанията (интернет)
- Умения на учителите
- Методология и методики на обучението
- Методология и методики на научните изследвания и статистика
- Медицина/психиатрия, основана на доказателствата
- Епидемиологични показатели
- Полова сензитивност
- Културална психиатрия
- Религия и духовност
- История на психиатрията
- Философия
- Управление на развитието
- Административна психиатрия (социоекономически показатели, управление)
- Политика за осигуряване на лечение на психично болните
- Етика, законови аспекти (харта на правата на пациента), законодателство за психичното здраве
- Политическо застъпничество за подобряване на грижите за психично болните

Б. Специализирани съдебно-експертни психиатрични знания, умения и нагласи.

1. Мотивиране и механизми на човешкото поведение

- съзнавани и несъзнавани нива на психиката
- био-психо-социален модел за разбиране на човешкото поведение
- влияние на болестни стимули, личностови фактори и социални условия във възникването на асоциалното и антисоциалното поведение
- защитни механизми

2. Психични годности за упражняване на права

- правоспособност
- дееспособност
- законови рамки
- психопатология и психични годности за упражняване на права

3. Психични годности за носене на отговорност

- вменяемост и невменяемост
- законови рамки
- понятие за асоциално, антисоциално и престъпно поведение
- влияние на болестни стимули, личностови фактори и социални условия във възникването на асоциалното и антисоциалното поведение

4. Рисково поведение

- понятие за рисково поведение
- психична болест и рисково поведение
- критерии за оценка на рисково поведение при пациенти с психични разстройства

5. Принудата в психиатрията

- законови рамки
- деонтологични рискове
- спешно психиатрично обслужване
- принудително и задължително лечение
- настаняване и освобождаване от лечение
- права на пациентите и медицинска принуда

6. Превенция на опасното поведение

- същност на превенцията
- законови рамки
- принципи
- органи с превантивна същност
- медицинска превенция

7. Взаимодействие с институции

- с административни органи
- с правни органи

8. Съдебно-психиатрична експертиза

- същност на експертизата
- законови рамки
- деонтологични рискове
- видове експертизи
- експертна комисия, взаимоотношения и роли
- структура на експертизата
- етапи в съдебно-експертната работа

9. Специфика на експертната роля и поведение

- експертът като професионалист, хуманист и гражданин
- права на лицата за освидетелстване
- специфика на социалните и професионални роли
- същност и особености на експертното интервю и изследване
- експертен екип
- защита на експертно заключение

2. Методи на обучение

Методите на преподаване включват утвърдени класически и нови подходи на обучението. В обучението за придобиване на специалност по психиатрия се приемат следните методи на обучение:

А. Лекции

Лекциите обхващат теоретичния материал, който не е включен в останалите методи на преподаване. Изграждането на лекционен цикъл следва да се съобрази с реалностите у нас, необходимостта от предоставяне на нова информация и нагласите на обучаваните към тази форма. Съкращаването на лекционния материал за сметка на останалите форми на обучение е тенденция, която следва да се прилага разумно.

Лекционният цикъл е съобразен с програмата, предложена и утвърдена от СПА и не припокрива нейните области. Друг важен елемент е мнението на специализантите (*съвет на специализантите*), което отразява нагласата за обхващане с програмни лекции на една или друга област.

Лекционен цикъл:

- Епидемиология на психичните разстройства
- Генетика на психичните разстройства
- Органични, включително симптоматични психични разстройства
- Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на психоактивни вещества
- Шизофрения, шизотипни и налудни разстройства
- Разстройства на настроението (афективни разстройства)
- Невротични, свързани със стрес и соматоформни разстройства
- Поведенчески синдроми, свързани с физиологични нарушения и телесни фактори
- Разстройства на личността и поведението в зряла възраст
- Умствена изостаналост

- Етика и деонтология в експертната работа
- Особенности на социалната и професионална роля на експерта
- Нормативни актове относно експертната
- Психологични области в психиатричната експертиза
- Структура на експертната
- Обект (и) и субект (и) на психиатричната експертиза
- Превенция на опасното поведение
- Девиантното и престъпно поведение на малолетните и непълнолетните
- Вменяемост и невменяемост
- Дееспособност и запрещение
- Психична болест и опасно поведение
- Защитно поведение
- Повлияване от психоактивни вещества при опасното поведение

Б. Семинари

Семинари	Брой часове за всяка година	Година / ниво
1. Оценка на пациента (преглед)	14	1-ва
2. Растеж и развитие	4	1-ва
3. Кризисна интервенция	4	1-ва
4. Спешна психиатрия	4	1-ва
5. Соматични терапии	4	1-ва
6. Сексология	4	1-ва
*7. Умения за общуване	10	1-ва
8. Диагностични инструменти	4	1-ва 2-ра
9. Токсикология	4	1-ва, 2-ра
10. Неврология/ невропсихиатрия	14	1-ва 2-ра 3-та
11. Зависимости	10	1-ва 2-ра 3-та
12. Алкохолизъм	8	1-ва 2-ра 3-та
13. Геронтопсихиатрия	6	1-ва 2-ра 3-та
14. Етика, стигма и деонтология	4	1-ва 2-ра 3-та
15. Психопатология	20	1-ва 2-ра 3-та 4-та
16. Психофармакология	20	1-ва 2-ра 3-та 4-та
17. Психотерапии	20	1-ва 2-ра 3-та 4-та
18. Невронауки	20	1-ва 2-ра 3-та 4-та
19. Групова терапия	4	2-ра
20. Психиатрична епидемиология	4	2-ра
21. История на психиатрията	4	2-ра
22. Умствено и обучително изоставане	4	2-ра 3-та
*23. Детска и юношеска психиатрия	8	2-ра 3-та
24. Изобразителни техники на мозъка	4	2-ра 3-та
25. Фамилно обучение и терапия	4	2-ра 3-та
26. Консултативна и психосоматична психиатрия	10	2-ра 3-та
27. Социална психиатрия	4	2-ра 3-та
28. Психиатрична рехабилитация	4	2-ра 3-та
29. Културална психиатрия	4	2-ра 3-та
30. Обучение в научни изследвания	4	2-ра 3-та 4-та

31. Психиатрична превенция	4	2-ра	3-та		
32. Съдебна психиатрия			3-та	4-та	
Етика и деонтология	6				
Особености на социалната и професионална роля на експерта	6				
Нормативни актове	4				
Психологични области	8				
Структура на експертната	6				
Обект (и) и субект (и) на експертиза	4				
Превенция на опасното поведение	6				
Девиантното и престъпно поведение на малолетните и непълнолетните	6				
Вменяемост и невменяемост	8				
Дееспособност и запрещение	8				
Психична болест и опасно поведение					
Защитно поведение					
33. Административна психиатрия	2				4-та
34. Информация/интернет	2	1-ва	2-ра	3-та	4-та
35. Частна практика	4				4-та

Ба. Колоквиуми и време на полагането им в месеци в хода на специализацията

Психопатология	4 ^{ти} м.
Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на психоактивни вещества	6 ^{ти} м.
Шизофрения, шизотипни и налудни разстройства	8 ^{ми} м.
Разстройства на настроението (афективни разстройства)	10 ^{ти} м.
Невротични, свързани със стрес и соматоформни разстройства	12 ^{ти} м.
Разстройства на личността и поведението в зряла възраст	14 ^{ти} м.
Умствена изостаналост	16 ^{ти} м.
Лечение на психичните разстройства	18 ^{ти} м.
Етика и деонтология в клиничната работа, особености на социалната и професионална роля на лекаря	20 ^{ти} м.
Нормативни актове относно експертната	24 ^{ти} м.
Психологични области в психиатричната експертиза	26 ^{ти} м.
Превенция на опасното поведение	28 ^{ти} м.
Девиантното и престъпно поведение на малолетните и непълнолетните	30 ^{ти} м.
Вменяемост и невменяемост	34 ^{ти} м.
Дееспособност и запрещение	38 ^{ти} м.
Психична болест и опасно поведение	42 ^{ри} м.
Защитно поведение	44 ^{ти} м.
Етика и деонтология в експертната работа, особености на социалната и професионална роля на експерта	46 ^{ти} м.

В. Проблем-базирано практическо обучение в областта на клиничната психиатрия и съдебната психиатрия.

Г. Разработване на клинични и експертни случаи под ръководство на обучител – във времето извън теоретично и семинарно обучение

Д. Самостоятелно разработване на клинични и експертни случаи и представяне пред екип - във времето извън теоретично и семинарно обучение

Е. Ролеви игри в клинична, терапевтична и експертна ситуация и като защита на експертно заключение.

3. Собствен опит

Под ръководството на учител - минимум 60 ч. (в група за собствен опит, психодрама, когнитивно направление и др.)

4. Супервизия

Провежда се клинична и психодинамична супервизия

5. Условия на обучение

Обучение в стационар

Обучение в амбулаторни условия

Обучение в специализирани експертни условия

6. Конспект за държавен изпит за придобиване на специалност по съдебна психиатрия

7. Препоръчвана литература за подготовка за държавен изпит придобиване на специалност по съдебна психиатрия

КОНСПЕКТ за държавен изпит за придобиване на специалност "СЪДЕБНА ПСИХИАТРИЯ"

Раздел I - Психиатрия

- 1.Класификация на психичните заболявания; история; принципи за изграждане и приложение на МКБ- 10; DSM IV.
- 2.Съвременно разбиране за етиологията и патогенезата на психичните разстройства
3. Принципи на терапевтичното поведение. Ролята "пациент" и ролята "лекар". Психиатрично интервю. Хипотези и стратегия на психиатричното интервю. Видове психиатрично интервю
4. Оценка за нарушения на съзнанието и критичност. Оценка на разстройствата в паметта и интелекта. Оценка за нарушения във възприятията и мисленето
5. Оценка за разстройства на волята и вниманието. Оценка на разстройства в емоционалната сфера.
6. Изграждане на диагноза и формулировка на случая. Биопсихосоциален модел.
7. Жизнен цикъл. Теории за личността и нейното развитие.
8. Епидемиология и генетика на психичните разстройства.
9. Деонтологични аспекти на психиатрията - права и задължения на лекаря и пациента; особености на професионалната роля на психиатъра
10. Организация на психиатричната помощ. Политика на психичното здраве у нас. Социална значимост, стигма, маргинализация; психосоциални системи и интервенции.
11. Органични психични разстройства Обща характеристика. Остри и хронични психоорганични синдроми. Лечение.
12. Органични заболявания на ЦНС: Деменции. Програми за обслужване
13. Алкохолна злоупотреба, алкохолна зависимост; алкохолна деградация. Програми за обслужване.
14. Алкохолни психози: клиника и лечение.
15. Неалкохолни зависимости: видове, клиника и терапия на психотичните състояния; промяна на личността. Социална проблематика. Програми за обслужване.
16. Епилепсия: разпространеност, социална значимост, класификация; клиника, ЕЕГ и други характеристики на заболяването. Лечение, терапевтично поведение, медикаменти, овладяване на епилептичния статус.
17. Психични разстройства при епилепсия: епилептичен пристъп, остри и ендоморфни епилептични психози; епилептична промяна на личността. Програми за обслужване.
18. Шизофрения: етиопатогенетични хипотези и теории; заболяването в МКБ – 10 и в DSM IV.
19. Основни симптоми и клинични форми на шизофрениите. Протичане и изход. Терапия.
20. Афективни разстройства: етиопатогенетични теории, нозология и класификация. Афективни психози в МКБ - 10 и в DSM IV.
21. Биполарно афективно разстройство: клиника, протичане и профилактика.
22. Непсихотични депресии и депресивни разстройства; Терапевтично поведение.
23. Тревожни разстройства, класификации и видове лечение. Терапевтично поведение.
24. Дисоциативни и соматоформни разстройства: клиника и терапевтично поведение.
25. Посттравматично стресово разстройство: клинични разновидности и терапевтично поведение.
26. Проблемът за самоубийствата: епидемиологични, клинични и социални аспекти; оценка на суицидния риск. Принципи на терапевтично поведение.

27. Изоставане в умственото развитие: степени, хроногенеза, класификации; граничен интелект; парциални задръжки на развитието; социални проблеми.
28. Личностово разстройство конституционални характерови абнормности; невротично развитие; гранична (borderline) личност.
29. Разстройства на хранителното поведение: анорексия и булимия нервоза.
30. Проблеми на стареенето и старостта; гериатрична психиатрия: психопатология, терапия и социализация.
31. Антипсихотици: основни групи, механизми на действие, показания, противопоказания, приложение, странични явления; остър невролептичен синдром.
32. Антидепресанти: основни групи, механизми на действие, показания, противопоказания, приложение, странични явления, токсичност; серотонинов синдром
33. Анксиолитици и хипнотици: основни групи, механизми на действие, показания, противопоказания, приложение, странични явления, токсичност.
34. Електроконвулсивна терапия - методи и модификации: показания и противопоказания
35. Индивидуална психодинамична терапия. Групова психотерапия и психодрама.
36. Фамилна и брачна терапия. Когнитивно-поведенческа терапия.
37. Личностово разстройство, основни характеристики и клинични разновидности, първични и вторични ползи за пациента

II. Раздел Съдебна психиатрия

1. Деонтология и права на човека, човешки и граждански права
2. Професионална етика и деонтология в психиатрията, права на пациента
3. Особенности на професионалната роля в експертната работа и в психиатричната експертиза
4. Основни теоретични школи и направления за човешкото поведение
5. Мотивиране и механизми на поведението
6. Годности за упражняване права и за носене на отговорност, основни области
7. Превенция на опасното поведение, принципи, методи
8. Права на човека и медицинска принуда
9. Динамично и експертно интервю; сходства и различия; вербални и невербални модалности
10. Съгласие и принуда; информирано съгласие и особеностите му при психично болните; информирано съгласие в експертна ситуация
11. Експертни области в наказателното, гражданско, семейно право, в здравното законодателство
12. Отговорности и права на експерта
13. Понятие за обществена опасност в поведението на душевно разстроените лица
14. Девиантно и престъпно поведение на малолетните и непълнолетните
15. Прогноза и превенция на девиантно и опасно поведение на малолетните и непълнолетните
16. Обекти и субекти на психиатричната експертиза
17. Психологични области в психиатричната експертиза
18. Структура на експертната; видове експертизи
19. Нормативни актове относно експертната
20. Обществено опасно (антисоциално) поведение
21. Вменяемост и невменяемост, основни области
22. Психични годности за носене на наказателна отговорност, за участие в наказателна правна процедура и за изтърпяване на наказание

23. Превенция на опасното поведение на психично болните, настаняване на принудително/задължително лечение и освобождаване от такова лечение
24. Годности в наказателния и граждански процес на подрастващите
25. Методология и методики за изследване на риска от опасни и антисоциални прояви
26. Психопатологични синдроми (позитивни, негативни, органични) и влияние върху човешкото поведение
27. Шизофрения и годности за упражняване на права и носене на отговорност
28. Афективни психози и годности за упражняване на права и носене на отговорност
29. Личностово разстройство и годности за упражняване на права и носене на отговорност
30. Когнитивен дефицит и годности за упражняване на права и носене на отговорност
31. Епилепсия и годности за упражняване на права и носене на отговорност
32. Болестна зависимост от психоактивни вещества и годности за упражняване на права и носене на отговорност
33. Особености на лечението при психични отклонения при лица лишени от свобода
34. Дееспособност и запрещение, основни понятия
35. Психични годности в гражданския процес
36. Психични годности в семейното право
37. Социотерапия и ресоциализация при пациенти с опасно поведение
38. Психиатрична съдебна консултация и експертиза – сходства и различия

Препоръчвана литература за подготовка по Програмата и за държавен изпит за придобиване на специалност “Съдебна психиатрия”

1. Адлер А., Индивидуална психология, практика и теория, част I и II, С., ИК “Алегро”, 1998
2. Айдаров Б., Личността на престъпника и проблемът за типологията на престъпниците, С., Наука и изкуство, 1978
3. Айдаров Й., Криминология, Основни проблеми, С., Албатрос, 1996
4. Ангелова Р., Л. Кръстев, Психологически тестове, Издателство на ЮЗУ, Благоевград, 1994
5. Блум, Г. Психодинамическите теории личности. М., Издателство “КСП”, 1996
6. Бренер Ч., Психодинамически анализ, основен курс, 1993
7. Велинов, Вл., Особенности на рецидивното опасно поведение на болните от шизофрения, дисертация за придобиване на научна степен “кандидат на медицинските науки”, С., 1988
8. Гайдаров К., Девиантно поведение на непълнолетните, Социално психологически механизъм, София, Албатрос, 1998
9. Градев Д., Социална психология на масовото поведение, С., Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 1995
10. Граждански кодекс
11. Гълъбов Л., Психопатия и престъпление, С., Мед. и физк., 1967
12. Гърбачева А., Психология на девиантното поведение, Абагар, Велико Търново, 1996
13. Дончев П., Върху разпространението, прогнозата, болестните механизми и превенцията на обществено опасните действия на психично болните, Дисертация за придобиване на научна степен “доктор на медицинските науки”, С., 1977
14. Дончев П., Механизми на обществено опасните действия и медицински мерки за социална защита при шизофрения, Дисертация за присъждане на научна степен “кандидат на медицинските науки, С., 1969
15. Дончев П., П. Петкова, Вл. Велинов, Програми за ресоциализираща подкрепа на лишените от свобода в условията на затвора, Затворно дело, бр. 2/1993 и бр. 1/1994
16. Ериксън, Е., Идентичност, младост и криза, С., Наука и изкуство, 1995
17. Закон за здравето
18. Карагъзов Ив., Диагностика на девиантното поведение (психологична диагностика и прогностика на девиантното поведение), Благоевград, Университетско издателство “Неофит Рилски”, 1998
19. Кокошкарлова А., Психологично изследване на личността в клиничната практика, С., Мед. и физк., 1984
20. Куценок, И., Г. Димитров, Злоупотреба и зависимост от психоактивни вещества, Институт по поведенчески стратегии, С., 2004
21. Кюблър-Рос Е., За смъртта и умирането, Наука и изкуство, С., 1996 г.,
22. Маджаров Е., Юридическа психология, Варна, ВСУ “Черноризец Храбър”, Албатрос, 1997
23. Маринов П., Клинико-психопатологични и клинико-психологични и психосоциални аспекти на шизофрения и хомицид, дисертация за придобиване на научна степен дм, С., 2007
24. Медицински стандарт “Психиатрия”
25. Медицинско право и деонтология, под ред. на П. Дончев, С., Мед. и физк, 1992
26. Международна харта за правата на човека, София прес, 1989
27. Мечков К., Психиката – същност, структура, организация, дезорганизация, ПИК, 1993

28. Милев, В., Р. Милев. Психопатология. С., 1994
29. МКБ-10 (Международна класификация на болестите - X ревизия), Психични и поведенчески разстройства, клинични описания и диагностични указания, Център за сътрудничество със СЗО по проблемите на психичното здраве, С., 1992
30. Наказателен кодекс
31. Наказателно-процесуален кодекс
32. Наредба № 1/5 май 2004 г. на ВСС за условията и реда за определяне на възнагражденията на вещите лица (ДВ бр. 51/2004 г)
33. Наредба № 23/18 май 1994 г. на Министерството на правосъдието и Министерството на здравеопазването за съдебно медицинските, съдебно психиатричните и съдебно психологичните експертизи (ДВ бр. 45/1994 г.)
34. Нинов Б., Поведение и отклонения, С., 1996
35. Организация на съдебната експертиза в България, под ред на Ц. Цеков, С., Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 1994
36. Панев Б., Криминология, С., Университетско издателство, 1995
37. Пенева М., Съдебно-психиатрична експертиза за вменяемостта и профилактиката на общественоопасните деяния при психично болните, Дисертация за придобиване на научна степен кмн, С., 1966
38. Пенева М., Форма и съдържание на психопатологичните състояния при жени с насилствени деяния, Дисертация за придобиване на научна степен дмн, С., 1983
39. Петкова П., Психологичен анализ на агресивната предиспозиция, Дисертация за придобиване на научна степен кмн, С., 1995
40. Пийз А., А. Гарнър, Езикът на тялото и скритият смисъл на думите, С., Ciela, 2000
41. Попов Хр., Човешката агресия, С., Color-Studio, 1999
42. Психиатрия, психология и психотерапия за общопрактикуващи лекари, под ред. на д-р Св. Николкова и д-р П. Маринов, Унив. Издателство Медицина, С., 2002
43. Психология човеческой агресивности, под ред. К.В. Сельченко, Минск, Харвест, 1999
44. Ръководство по психиатрия, под ред. на М. Ачкова, С., Мед. и физк., 1998
45. Ръководство по психиатрия в два тома, под ред. на проф. Хр. Христов, С., Мед. и физк., 1988
46. Ръководство по съдебна психиатрия, под ред. на П. Дончев, С., Мед. и физк., 1987 г.
47. Семейен кодекс
48. Социална психиатрия, под ред. На Вл. Иванов, С., Мед. и физк., 1989
49. Стоицева Т., И усмивката може да бъде заповед, С., Ико-интелект, 1992
50. Уиникът Д.У., Игра и реалност, С., ЛиК, 1999
51. Фройд А., Егото и защитните механизми, С., ЛиК, 2000
52. Фройд З., Въведение в психоанализата, С., наука и изкуство, 1990
53. Фройд З., Психоанализа и медицина, Евразия-Абагар, Плевен, 1993
54. Фромм Е., Анатомиа човеческой деструктивности, М., Република, 1994
55. Хаджийски М., Психологическо консултиране в пенитенциарната практика, Faber, Велико Търново, 2001
56. Хекхаузен, Х. Мотивация и деятелност. т. I и II. М., Медицина, 1986
57. Хранов Л., Паническо разстройство, дисертация за придобиване на научна степен кмн, С., 1995
58. Цафаров К., Самоубийствата в България (клинико епидемиологичен анализ), дисертация за придобиване на научна степен "доктор на медицинските науки", С., 1981
59. Шипковенски Н., Начала на хомицидологията, Соц. пробл., 1972, бр. 4, 50-60
60. Шипковенски Н., Проблематика на шизофренните и циклофренните умъртвявания, автореферат за придобиване на научна степен "доктор на медицинските науки", С., 1969

61. Шишков А., Асоциално поведение на подрастващите, дисертация за придобиване на научна степен кмн, С., 1980
62. Шулман Л., Изкуството да се помага на индивиди, семейства и групи, С., Фондация "Невронауки и поведение, 1994,
63. Щърбанов Б., Психиатрично-криминологична прогноза при непълнолетни с олигофрения и психопатия (прогнозиране на противообществения рецидив), дисертация за придобиване на научна степен кмн, С., 1981
64. Юнг К.Г., Архетиповете и колективното несъзнавано, Издателство ЕА-Плевен, 1999
65. Юнг К.Г., За основите на аналитичната психология, Тавистокски лекции 1935, Издателство ЕА-Плевен, 1995
66. Bandura A., Aggression. A Social Learning Analysis, Prentice Hall, Inc, Englewood cliffs, New Jersey, 1983
67. Cutler B.L., S.D. Penrod, Mistaken Identification. The Eyewitness, Psychology and the Law, Cambridge University Press, 1995
68. Gewalt und Zwang in der Stationären Psychiatrie, Herausgegeben von Johann Keibel & Niels Porsken, Rheinland-Verlag GmbH-Koln in Kommission bei Dr. Rudolf Habelt GmbH-Bonn, 1998
69. Glueck, Sh. & E. Glueck, Five hundred criminal careers. N. Y., 1940
70. Hilke R., W. Kempf, Aggression, Verlag Hans Huber, Bern-Stuttgart-Wien, 1992
71. John R., Aggression, in Comprehensive textbook of Psychiatry, edited by H.I. Kaplan and B.J.Sadock, Sixth edition, Williams & Wilkins, vol. 1, 310-317
72. Law and Mental Health, Major Development and Research Needs, Edited by Saleem A., Shah and Bruce D. Sales, U.S. Department of Health and Human Services, Public Health Services, 1991
73. Psychiatric Emergencies, Chapter 30, , in Comprehensive Textbook of Psychiatry, edited by H.I. Kaplan and B.J.Sadock, Sixth edition, Williams & Wilkins, vol. 2, 1739-1767
74. Psychiatry, Shorter Oxford Y=textbook
75. Quinsey V.L., G. Harris, M. Rice, C. Cormier, Violent Offenders, Appraising and Managing Risk, American Psychological Association, Washington DC, 1998
76. Kaplan H.I. and B.J.Sadock, Comprehensive Textbook of Psychiatry, Sixth edition, Williams & Wilkins
77. Sirls Fr. S., Behavioral Science for Medical Students, Williams & Wilkins, Baltimore-Hon Kong-London-Munch, 1993
78. Basic Internet Pages:
  - <http://members.optushome.com.au/dwillsh/>
  - <http://dir.yahoo.com/Health/Medicine/Psychiatry/Forensic/>
  - <http://ualvm.ua.edu/~jhooper/>
  - <http://www.forensic-psych.com/>
  - <http://www.priory.com/forpsy.htm>
  - <http://www.geocities.com/Athens/7429/psychlaw.html>
  - <http://www.reidpsychiatry.com/>
  - <http://www.emory.edu/AAPL/>
  - <http://www.forensic-psych.com/articles/artEthics.html>
  - <http://www.psychiatry.uc.edu/education/forensic/>
  - <http://www.psychdirect.com/forensic/forensic-intro.htm>